

LBRIS

We know
books

Nicolae VASILE

ÎN TRE LUMI

EDITURA
CREATOR
BRAȘOV 2024

Romanul epistolar *redivivus*

Victor Atanasiu

Noua carte a lui Nicolae Vasile, *Între lumi*, este cea mai coagulată artistic dintre scrierile publicate de el până în prezent. Autorul, pe care l-am comentat în repetate rânduri și în a cărei evoluție îmi pun toate speranțele, are ca *motto* al prezentului op poezia *Curtea părintească*, reușită în ansamblul ei și din care citez versurile cele mai expresive: „Tata, ce ne hrănea și bătea,/ acum, un rug de mure,/ ce peste tot se-ntinde/ și curtea o cuprinde./ Nici acum nu ne răsfătă,/ ne îndulcește,/ dar ne-nțeapă și agață./ Mama, ce ne alinta și păzea,/ azi, un tei plin de arome,/ ne liniștește și ne-adoarme.”

Poezia este extrasă dintr-un volum anterior al scriitorului, *Grădina Domnului*. Îmi permit doar să observ că versul al șaselea din citat probabil că în intenția autorului trebuia să fie transcris astfel: „**nu** (s.m.) ne îndulcește”. Deci tatăl, care „nu ne

răsfată” (e vorba de progeniturile sale, firește), nici „nu ne îndulcește”. Dar să nu căutăm nod în papură unor stihuri atât de mișcătoare. Sintetic privind lucrurile, cei doi părinți sunt prinși în ramă într-o modalitate artistică exemplară, fiecare în dominanta sa de bază. Asupritorul element patern este și cel care asigură supraviețuirea odraslelor. Din fiecare dintre cei doi rămâne o esență vegetală, configurată cu acuitate estetică indiscutabilă.

Altceva este și mai important în aceste versuri. Pentru eul adânc al scriitorului zămislatorii săi nu au părăsit în fond *această* lume, ci doar *s-au transformat*, dar nu în accepția lui Lomonosov a termenului, așadar nu într-una așa-zicând științifică, ci în aceea a subiectivității tremurânde și dornice de a umple prăpastia dintre lumea celor vii și *cealaltă*. Stihurile finale, acelea despre mamă, au, într-o partitură proprie, o rezonanță eminesciană, amintind de *O, mamă, dulce mamă./ Din negură de vremei (...)*.

Cartea este autobiografică în esență, dar este vorba de o autobiografie parțială, trunchiată la modul premeditat, în care personajul principal, Adrian, are ca prototip străveziu, ca și în alte opuri ale lui Nicolae Vasile, pe autorul însuși. Adrian e un om de știință recunoscut, care are o obârșie rurală și, în calitate de *fiu al satului*, caută, pe cât se poate, să ajute pe cei din comunitatea de unde a provenit. Adrian, firește, este și

scriitor, ba chiar unul de succes, e catalogat, ne informează autorul, drept încadrabil în curentul postmodernist. El e romancier, poet, dramaturg, încearcă a pune bazele unui sistem filosofic, pe lângă, cum am spus deja, om de știință reputat, fost conducător important de instituții, la rândul lor, importante, având, fiecare, un colectiv numeros. Adrian ar fi deci un *homo universale*, cel puțin la nivelul intențiilor fiind comparabil cu Leonardo da Vinci, Lorenzo di Medici, ori Dimitrie Cantemir.

Din punctul meu de vedere, Nicolae Vasile este încadrabil seriei de scriitori pe care am denumit-o *Revolta pensionarilor*. Ei s-au apucat de literatură după ce și-au spus cu prisosință cuvântul în activitatea profesională. Nu-mi amintesc ca în carte să se fi afirmat și că Adrian, aidoma creatorului său, a vizitat aproape tot mapamondul și nu se știe ce țară nu a fost bătută de pașii săi și ale cărei priveliști nu au fost contemplate de ochii săi.

Înainte de a reveni asupra protagonistului cărții, trebuie să vorbim puțin despre „rugul de mure”. Așadar, este vorba despre tatăl, Jenică, față de care autorul nu are nici pe departe sentimentul de venerație al lui Marin Preda față de propriu său părinte. Și totuși! Nea Jenică e prins în etapa sa de cumînțire, firește, una inevitabilă, fiind cea a senectuții. S-a dus vremea marilor beții, când nici nu-și mai amintea imediat ulterior (și cu atât

mai mult nu își amintește acum, în prezentul narațiunii), ce a făcut înainte ca aburii atât de plăcute pe moment licori tari să se risipească. I se șterseseră din minte „secvențele” când își snopea odraslele, pe care le iubea totuși. El acum este un om de bază al bisericii din sat, se sfătuiește cu preotul, acesta din urmă fiind un om înțelept, configurat cam în treacăt, el neavând nici în clin nici în mână cu arțăgosul popă Belciug din *Ion* al lui Rebreanu. Va fi și jefuit el, bătrânul tată de savant, de către unii cărora nu li se poate spune decât găinari, care îi furau, pe ici, pe colo, din produse, ba chiar îl ușurau și de oarecari sume de bani.

De la un punct încolo bătrânul beneficiază de ajutorul fiului și este un fel de navetist având domiciliul ba într-un azil select, ba revenind acasă. Două scene sunt memorabile. Prima arată clar acel divorț între generații, pe care l-a surprins atât de bine Turgheniev în *Părinți și copii*. Bătrânul așteaptă și tot așteaptă ca fiul să revină în sat, pentru a-l căpătui cu o fostă iubire a acestuia din urmă. I se lungesc ochii în zare așteptându-și fiul, dar acesta nu mai vine. „Și George nu mai vine...” spune mama dintr-o celebră poezie a lui Coșbuc. Numai că acolo era vorba de melancolia iremediabilă a unei despărțiri în spațiu. Aici însă e vorba de o falie produsă de despărțirea provocată de mentalități diferite. A trecut vremea căsătoriilor aranjate, chiar dacă

este vorba de iubiri, aprinse cândva, defuncte acum.

Al doilea episod e legat de faptul că bătrânul, colții senilității spunându-și cuvântul, pe când a plecat pentru mai multă vreme de acasă, a închis cu cheia într-o cameră o biată pisicuță, care a depus eforturi eroice și zadarnice pentru a nu muri de foame și de sete. Însemnele zadarnicelor eforturi ale felinei sunt aidoma celor depuse de eroii, de mult sau de mai puțin timp adânciți în istorie, care s-au luptat pe viață și pe moarte pentru a nu se ajunge la ultima variantă: moartea.

Un alt semn al împlânzirii aduse de senectute la nea Jenică, alături de asumarea unor răspunderi civice, le-aș spune, și pe care le-am amintit mai devreme, este acela că se atașează acum de cele mai grațioase viețuitoare aflate pe lângă casa omului, de falsele animale domestice, de superbe rude liliputane ale celor mai strălucite și terifiante viețuitoare de pe fața Pământului.

Firește, în acord cu cele pe care le-am punctat mai devreme, dispariția din această viață a bătrânului nu are tonalitățile vibrante în care Nicolae Moromete nota, cu sufletul sfâșiat și sfâșiindu-ne și nouă sufletul, nu doar că s-a stins tatăl său, ci și că, citându-l pe Chateaubriand, dar în cu totul alt context, lutul i-a înapoiat lui Dumnezeu o mare suflare de viață. Romanul, în accepția sa propriu-zisă, de-abia de acum începe. Urmează deci momentul mării revelații, anume

acela în care Adrian îl cunoaște pe Dumnezeuul său.

Venit la o universitate recent înființată în apropierea ținuturilor natale (personajul merge, cum se vede, pas cu pas, pe urmele celui care l-a creat), Adrian primește într-o zi o scrisoare de la o doamnă, care i se pare a fi inițial o fire înțepată și suficientă. Personajul se numește Mara și aici Nicolae Vasile demonstrează curajul, pe care l-a avut și Gabriela Stanciu-Păsărin în romanul ei de debut, *A fost sau nu?*, botezându-și o apariție în ficțiune cu numele eroinei titulare a unei construcții epice de căpătâi și de o imensă notorietate, deși recunoașterea valorii ei s-a făcut cu greu în timp: celebra scriere publicată în 1906 de Slavici.

Dacă Mara Gabrielei Stanciu-Păsărin e o sentimentală incurabilă, precursora ilustră e o pragmatică îngustă, dar de mare agerime în îngustimea ei, Mara lui Nicolae Vasile este un om de știință, care este totuși o femeie și femeia, îmbrăcată în armura de om de știință, va fi pentru Adrian aidoma sirenelor care îi îmbiau pe marinari să se arunce în apa adâncă a mării pentru a fi lângă ele. Întrucât este și om de știință, lucrurile se complică. Ea e femeia care, în locul înotătoarelor de pește care se substituie picioarelor unei ființe umane, are farmecul femeii sporit de moralitatea ei, afișată fără ostentație. (Nicolae Vasile însuși este un

adorator necondiționat, un idolatru al femeilor, care nu îndrăznește să judece păcatele zeitelor, asemănându-se aici cu poeții *dolcestilnoviști*, precum Guido Cavalcanti, ori Dante însuși, mai apoi Petrarca, iar la noi Costache Conachi și Alecu Văcărescu). Mara va fi marea iluminare în viața eroului. Acesta se schimbă fundamental, își găsește sensul metafizic al existenței și caută într-o goană nebună a-l păstra, ori, în alți termeni, a vedea aievea chipul unei entități echivalente pentru el cu ceea ce reprezenta pentru Dante Beatrice Portinari (s-a înțeles, desigur, că nu fac aici vreo alăturare axiologică).

Sub acest aspect, Adrian al lui Nicolae Vasile este aidoma celui Hans, care, sub nume de călugăr, va deveni Adeodatus, din viața a V-a din *Adam și Eva* a lui Rebreanu. Prin intermediul unui roman epistolar aparte, în care destinatarul misivelor este Mara, expeditor fiind Adrian, ori destinatar este Adrian, expeditor fiind Mara, eroul caută să se pătrundă de personalitatea consistentă și parfumată a celei adorate. El nu caută neapărat apropierea fizicește de zeitatea sa, tocmai pentru că el este idolatrul, iar ea este zeitatea. Adeodatus neavând o clipă în cap că ar comite o supremă blasfemie, o iubește pe însăși Maria, pe frumoasa femeie tânără, bărbatul făcând cu inconștiență abstracție că aceea ține la pieptul ei un copil care, devenind, la rândul său, bărbat, va ține la pieptul Său și va mântui omenirea.

Așa este și Mara pentru Adrian. Cea mai adecvată cale a comunicării cu ea este corespondența, cea prea slăvită nefiind tangibilă la modul concret. Timpurile s-au schimbat. Nu mai este vorba de scrisori trimise între ducele de Nemours și prințesa de Clèves din excepționalul roman cu același titlu de Doamna de Lafayette. A trecut vremea acestor tipuri de epistole, cum a trecut și vremea suferințelor exprimate pe cale epistolară și de tânărul Werther, trăirile acestuia crispându-l la fiecare dintre cele șapte lecturi ale romanului lui Goethe pe tânărul locotenent Buonaparte.

Mai mult, e vorba de o disimulare completă. Cei doi își trimit pe cale electronică (au dispărut poștalioanele, cu tropăiturile cailor și distanțele aferente cu tot!) mesaje, zilnic. Dar niciodată, sau aproape niciodată, nu vorbesc despre dragoste, ci numai de probleme științifice și organizatorice. Textul nu trebuie văzut în *litera*, ci în *spiritul* lui. Cei doi își fac declarații de dragoste, el, într-un chip mai direct, ea, aidoma tuturor femeilor, într-unul mai defensiv și prudent, discutând despre lucrări științifice, despre apariția lor, despre diverse teme etc., etc., în sfârșit, Adrian, netrădându-și ereditatea, mai trage și el câte un păhărel, pe urmă, bineînțeles, și pe al doilea și astfel reușește să-i mărturisească Marei (utilizez majusculele existente în textul însuși al cărții), **te iubesc**. Foarte interesant cum în epoca digitală

se revine la o mentalitate din acele vremuri ale literaturii române, pe care le descria foarte bine Ibrăileanu în *Curentul eminescian*. Așadar, prin această inhibiție a eroilor ne aflăm pe vremea unor tineri de acum o sută și mai bine de ani, care, aidoma lui Petrarca, cu mult mai multe secole în urmă, înșirau degrabă un caiet de versuri numai dacă vedeau gleznele unei femei, ascunse de o prea lungă rochie.

La sfârșitul romanului, scriitorul preia dintr-o scriere anterioară, *Controversiada*, descrierea momentului, pe care l-am evidențiat și altădată, al întunericului absolut, pasajul amintind de imensa tristețe existențială a lui Camus sau Kafka. Gutuiul din casa părintească reapare și el. Reapare mai ales acea ființă din vis, care însă, în deosebire de Mara, capătă la un moment dat corporalitate, feminitate ademenitoare și tangibilă, tocmai pentru că este în cadrul visului. Aici, Nicolae Vasile a preluat din sugestiile prozei onirice, atât de la modă în perioada din primii ani de domnie a lui Ceaușescu, proză al cărei reprezentant caracteristic a fost Dumitru Țepeneag.

Regretul că la sfârșitul unei asemenea cărți Nicolae Vasile ni-l prezintă pe Adrian ca un ascet, un veșnic îndrăgostit platonice, dispăre la ultima întâlnire a celor doi. Sursele despre scriitorul însuși menționează anume succese concrete, în raporturile cu femeile.

Scriitorul rămâne dator cu un roman cu adevărat biografic, în care să ne descrie cu deplină sinceritate, prelucrată, firește, artistic, experiențele diverse ale vieții sale, ale copilului bolnav de odinioară, ale personalității științifice care a ajuns, ale șefului de instituții, așadar ale omului cu vocație de leader, ale cuceritorului versat de femei, al cărui braț „mii de vieți împarte”, ca să schimbăm ceea ce se impunea în context a fi schimbat dintr-un celebru vers al lui Bolintineanu.

Nicolae Vasile, care a încercat să pună și bazele unui sistem filosofic, *sistemismul*, se arată un adept al lui Socrate în forma sa autohtonă și interbelică, anume celebrul Nae Ionescu. Acesta a exercitat, într-adevăr, asupra mai multor intelectuali de marcă o influență copleșitoare. Deși antisemit, a exercitat o puternică atracție și asupra talentatului evreu Mihail Sebastian, care rămâne în conștiința posterității ca autor al comediei melancolice *Steaua fără nume*. În ceea ce privește opera scrisă, în ciuda strădaniilor unora, ale lui Dan Zamfirescu și alții, care au încercat să publice ce a rămas scris de la Maestru, acesta nu e chiar convingător nici sub raportul dizertației filosofice. G. Călinescu însuși îi acordă o atenție deosebită lui Nae Ionescu, deși acela s-a ferit de „lumina crudă a cărții”.

Părerile totuși sunt împărțite. Nu toți au fost admiratori ai acestui filosof brusc adulat după

căderea comunismului, mai ales că în timpurile acestui regim el era ostracizat, ba chiar declarat, într-un film, ca șef al unei grupări legionare criminale. Numele personajului, care avea ca prototip personalitatea despre care vorbim aici, interpretat, de altminteri, cu mare talent de Ion Besoiu, era Guță Popescu. În film, cel care l-a interpretat pe regele Carol al II-lea îl apostrofa spunându-i: „Dumneata ai vrea să instaurezi o nouă dinastie, care va începe cu Guța (nu ă, ci a, conform pronunției câteodată stâlcite în românește a acestui important rege) Popescu Întâiul”.

În jurnalul său, cu ocazia decesului prematur, la doar cincizeci de ani, al lui Nae Ionescu, (era foarte grav bolnav de inimă și nu se trata deloc), Carol I notează: „Am aflat că a murit prof. Nae Ionescu. Prin aceasta a făcut un mare serviciu țării”. Această digresiune finală la valorosul roman al lui Nicolae Vasile are rostul de a demonstra că nici entuziasmul autorului nostru nu a fost împărtășit chiar de oricine.

Curtea părintească

*Casa veche parcă pică,
și pare mai mică,
curtea, cândva plină de noi,
acum, pomi netunși,
buruieni și noroi.
Cotețe și grajduri,
ce fremătau de viață,
cu cai, vaci, rațe, găini,
azi goale, năpădite de ciulini.
De la câine,
nici sârma n-a mai rezistat,
au luat-o căutătorii de fier vechi
de la margine de sat.
Tata, ce ne hrănea și bătea,
acum, un rug de mure,
ce peste tot se-ntinde
și curtea o cuprinde.
Nici acum nu ne răsfăță,
ne îndulcește,
dar ne înțeapă și agață.
Mama, ce ne alinta și păzea,
azi, un tei plin de arome,
ne liniștește și ne-adoarme.*

(Nicolae VASILE,
din volumul „Grădina Domnului”)

— Ha, ha, ha! 'Ti-ai dracu' de proști! V-au fraierit ăștia toată viața și nici acum n-ați înțeles.

— Nea Jenică, mai încet că deranjezi lumea!

— Ce lume, bă? Ce deranj? Dar pe ei, care ne-au deranjat toata viața degeaba, nu-i deranjează nimeni cu nimic?

— Care ei, nea Jenică? Lasă-i în plata Domnului! Hai, te rog eu, măcar acum, un pic, cât trece părintele. E ora când vine la biserică.

— Păi, nu, nu... lasă-l să auză că și el este unul dintre vinovați. Poate, cel mai mare!

— Hai, măi, nea Jenică! Uite, o să ies să-l salut, că așa e civilizată, și apoi îmi povestești mai departe.

— Săru' mâna părinte!

— Dumnezeu să fie cu voi, fiilor!

— Mulțumesc, nea Jenică! Ia spune-mi mie acum, cine te-a supărat așa de tare? Până acum, mata îți beai în liniște țuica dumitale, nu băgai în seamă pe nimeni. N-ai făcut niciodată scandal.

— Păi, nu băgam în seamă pe nimeni, că mie nu-mi place să mă amestec cu proștii. Nici tu nu ești prea deștept, dar la ceva bun pentru tine tot te-a dus mintea.

— La ce, nea Jenică?

— Păi, doar un deștept își face cârciumă lângă biserică! Toți bețivii pleacă de acasă, cu știrea nevastii, la biserică și la ieșire rămân la cârciumă.

— De, măi, nea Jenică, dacă spui mata, așa o fi. Dar tot nu mi-ai spus ce te-a supărat.

— Bă... tu ai auzit de sfârșitu' lumii?

— Am auzit, dar nu m-a interesat prea tare. Eu nu prea am luat în serios nici școala, nici biserica și n-am murit de foame.

— Așa o fi pentru tine, dar lumea e largă și unii chiar moare de foame. Poate unii chiar vor să vie sfârșitu' lumii!

— Dar cu ăștia ce ai de-i faci proști? Pe mine poți să mă faci cum vrei. Dacă bei, mănânci și plătești consumația, altceva nu mă interesează, dar ei poate se inervează și-ți mai trag și vreo mamă de bătaie!

— Nu, nu... n-o să mă bată nimeni că vreau să-i fac mai deștepți.

— Auzi, ce tot îi dai cu sfârșitu' lumii?

— Bă, noi acuma suntem după sfârșitu' lumii. Lumea s-a terminat duminică, când am ajuns în anu' 2000. Așa ne spunea la școală, la biserică. Zicea proștii ăia de la televizor că o să cază toate avioanele din zbor. Și... nu s-a întâmplat nimic!

— Și ce vrei acum? Bucură-te că nu s-a întâmplat nimic rău și roagă-te la Dumnezeu să fie bine și de acum încolo!

— Păi, nu este chiar așa! Noi, dacă mințim, dacă înșelăm, suntem pedepsiți! Ei, de ce nu? Ne-au mințit toată viața! Să le mai zic și săru' mâna! Hai să le zic și ăstora!

— Nea Jenică, stai calm! ăștia nici nu cred că știi în ce an suntem! Spune-le în altă parte, nu la mine-n cârciumă!

— Băi, proștilor! Voi știți că s-a sfârșit lumea?
N-a apucat să mai spună prea multe, că s-a trezit cu o sticlă în cap.

***

— Ha, ha, ha! A fost tare! Eram la New York și voiam să mă întorc acasă până de Sfântu' Ion, să fiu acasă de ziua lu' tata. Tot zice el că l-am uitat de tot! Mă pregăteam de întoarcerea acasă, când văd o știre la televizor, că în noaptea de trecere spre noul an, când eu îmi luasem deja bilet de întoarcere, nu vor zbura avioanele. Se specula ideea că schimbarea datei de la 1999 la 2000 va produce nu știu ce încurcături în sistemele de calculatoare și că se va bloca tot ce se bazează pe tehnica de calcul, deci și avioanele. Se crease o adevărată psihoză! Oamenii scoteu bani mai mulți de la bănci să aibă de rezervă, din aceleași motive, le povestea Gigi prietenilor săi, la o întâlnire, la scurt timp după intrarea în fatidicul an.

Până la urmă, am decis să merg la aeroport să văd ce se întâmplă. Avioanele zburau normal, dar pasagerii au fost anunțați că dacă vor să schimbe cursa pe o altă zi, o pot face fără a plăti ceva. Am decis să respect programul inițial și am urcat în avion. După cum vedeți, n-am pățit nimic! Voi cum ați petrecut? Unde ați făcut revelionul?

— Eu, la universitate, ca și-n ultimii câțiva ani, spuse Adrian, cel mai autohton dintre ei, care

nu numai că nu prea agreea deplasările lungi, dar era chiar enervat de dezmățul turistic extern care i-a apucat pe români de când au scăpat de Ceaușescu. Rectorul nostru, care acum este și ministru, văd că are plăcerea să ne aibă oaspeți la noi acasă, făcând revelion la una din cantine. Este ca la nunta unor apropiați, toată lumea cunoaște pe toată lumea. A cam rămas perplex după discuția pe care am avut-o imediat după trecerea în noul an, când se dădea noroc cu șampanie:

— Hai noroc, domnule profesor! Cum vă simțiți în noul an?

— Domnule rector, știu că cel mai plictisitor om este acela care, întrebându-l ce mai face, îți răspunde serios, dar îmi asum. Eu sunt dintre aceia care nu agreează zilele de luni, care simte săptămâna ca pe un munte pe care trebuie să-l urce de fiecare dată și asta începe cu ziua de luni. Gândiți-vă că azi nu este doar un început de săptămână, ci și de lună, și de an, și de deceniu, și de secol, și de mileniu! Vă dați seama câtă mai muntele de timp stă în calea mea acum când vorbim!

— Of, of, of... voi, filozofii ăștia! Nu vă stă muntea nici în noaptea de revelion!

— Și, în afară de asta, ce a mai fost?

— Ca de obicei, sarea și piperul ultimelor revelioane a fost repriza de epigrame ale profesorului Berbente, unele cu dedicație.

— De la țară ce vești mai aveți? Cum primesc bătrânii de acolo noul mileniu?

— Cei care mai realizează în ce an suntem, îl privesc ca pe o apocalipsă. Dacă cei care rânduiesc lucrurile pe lumea asta ar fi făcut în așa fel încât revoluția noastră să fi fost în 1999 și nu în 1989, atunci efectul ar fi fost catastrofal, dar așa, au trecut deja zece ani de degingoladă, în care s-au cam obișnuit, și acum privesc lucrurile cu o furie neputincioasă. Cel mai mult i-a deranjat că banii lor puși deoparte pentru bătrânețe, la care au tot adunat bănuț cu bănuț toată viața, s-au dus pe apa sâmbetei când cu superinflația aceea din vremea guvernării lui Ciorbea. Îl blestemă babele și azi!

— Ce complicată-i viața! După ce au blestemat vremurile lui Ceaușescu atâta amar de vreme, acum regretă stabilitatea inefficientă de atunci. Din păcate, mulți nu vor mai trăi să prindă și beneficiile noii epoci. Să revenim la zilele noastre! După ce-mi mai aranjez niște treburi pe aici, o să vă invit la un chef. S-ar putea să am niște vești foarte importante, concluzionă Gigi.

***

Atât de mare a fost entuziasmul atunci, după revoluție, încât oamenii și-au pierdut uzul rațiunii. Credeau că binele va veni de la sine, va cădea din cer, fără ca ei să mai facă vreun efort. Erau mai preocupați să se răzbune pe cei care înainte